

Kolumbia

Bács Zoltán György – Hegedűs Barbara

A Kolumbiai Köztársaság Dél-Amerika „kapuja”. Mivel a déli kontinens északnyugati részén fekszik, hozzáférése van a Csendes-óceánhoz, az Atlanti-óceánhoz, és idekapcsolódik a közép-amerikai földhíd. A Magyarországnál tizenkétszer nagyobb területű Kolumbia a negyedik legnagyobb dél-amerikai ország 1,14 millió km²-rel. Négy különálló térségre lehet bontani. Északon a karibi partvidék nagyrészt alacsonyan fekvő síksága fekszik. Nyugaton az Andok hegyláncai találhatók, amelyek sűrűn lakott területeket fognak közre, például Medellín és a főváros Bogotá is itt található, azonban a hatalmas hegyláncok megnehezítik az egységes állami működést. Az Andoktól keletre a szavannával fedett Llanos fekszik, amely az Orinoco-medence része. Délen az Amazonas folyó trópusi esőerdői fekszenek, amelyek szintén hátráltatják az állami fennhatóság kiterjesztését. A gyéren lakott dzsungel kiváló lehetőséget biztosít az illegális tevékenységekhez, mint például a kábítószer-termeléshez.²⁸⁹

Kolumbia helye Latin-Amerikában

Kolumbia Latin-Amerika harmadik leggazdagabb országa. Kivételnek nagyjából egynegyedét a kőolaj teszi ki (28%), ezt követi a szén (16%) és az arany (5,9%, 2016).²⁹⁰ A világ legnagyobb smaragdlelőhelye. Legismertebb exportcikke az európai és észak-amerikai piacokra szállított kávé. Ezenkívül jelentős mennyiséget termel maniókából, rizsből, gyapotból, cukornádból és kakaóból. Nagy szarvasmarha-állományának köszönhetően sok és jó minőségű marhabőrt exportál. Az ország sertésfajta tenyésztése szintén kiemelkedő. Élelmiszerből és fogyasztási cikkekből Kolumbia képes önmagát ellátni. Iparában túlsúlyban van a háziipar, a feldolgozóipar, ezen belül a gép- és járműgyártás.

Kolumbia társadalma

A kolumbiai társadalom etnikai diverzitásának több forrása is van. A térség őslakossága keveredett a spanyol gyarmatosítókkal, az afrikai rabszolgákkal, így Kolumbiában kezdve a meszticektől a kreolokon, a mulattokon és a zambókon át a legkülönbözőbb csoportok megtalálhatók. Érdekes megfigyelni, hogy a csoportok nagysága régióként változik.

²⁸⁹ PROBALD Ferenc (2005): *Amerika regionális földrajza*. Budapest, Trefort. 233–245.

²⁹⁰ OEC (2016): *Colombia*. Forrás: <https://atlas.media.mit.edu/es/profile/country/col/> (Letöltés ideje: 2018. 04. 28.)

Az országban 87 őslakos etnikai csoportot tartanak számon. Az általuk beszélt nyelvek jogi helyzetét az alkotmány rögzíti. Ennek megfelelően a nyelvhordozók által lakott területeken az adott közösség nyelve hivatalosnak számít. Összesen 64 őslakos nyelvet beszélnek; ezek 13 különböző nyelvcsaládba tartoznak.²⁹¹ A 21. század elején a lakosság 3,43%-a vallotta magát amerikai indiánnak, 10,6%-a afrokolombiainak. Érdekes, hogy 0,01% a romák aránya (kb. 5000 fő).²⁹² Rajtuk kívül több kisebbségi csoport is él Kolumbiában: arabok, zsidók, kínaiak, angolok, olaszok, németek, magyarok stb.

A népszámlálási adatok szerint 3,4 millió kolumbiai élt külföldön 2005-ben. A külügyminisztérium 2012-es becslése jelentős, 1,3 millió fős növekedést mutat, és 4,7 millióra teszi az ország határain kívül élő kolumbiaiakat. A két legnagyobb befogadó ország az Amerikai Egyesült Államok (34,6%) és Spanyolország (23,1%), de más országokban is – mint például Venezuela, Mexikó, Olaszország, Chile és Kanada – jelentős számban telepedtek le kolumbiaiak.²⁹³ A kivándorlók az akkori társadalmi és gazdasági helyzet és a biztonság hiánya miatt döntöttek az ország elhagyása mellett.

Kolumbiában, mint Latin-Amerikában általában, a római katolikus egyház hívei vannak többségben. A lakosság 79%-a vallja magát katolikusnak.²⁹⁴ Az 1991-ben elfogadott alkotmányt megelőzően a katolikus vallás hivatalos államvallás volt. Az országot Jézus Szent Szíve oltalmába ajánlották. Ebből származik „a Szent Szív országa” kifejezés, amellyel az újságírók gyakran utalnak Kolumbiára. Érdekesség, hogy a bogotái érsekség patrónusa Árpád-házi Szent Erzsébet. Koponyaereklyéje a kolumbiai fővárosban található. A 16. században II. Fülöp spanyol uralkodó negyedik felesége, Habsburg Anna küldte a városnak.²⁹⁵

Kolumbia egyik nagyvárosa, Medellín 1968-ban egyháztörténelmi esemény színhelye volt. Itt tartotta második tanácskozását a Latin-amerikai Püspöki Konferencia, a CELAM. Jelentősége abban állt, hogy a második vatikáni zsinat újító szellemiségét, amelyben megszületésétől kezdve nagy jelentősége volt a latin-amerikai egyházban kialakuló, a nem hívőkkel való együttműködést gyakorlattá tenni kívánó gondolatoknak, a napi vallásgyakorlás, a társadalmi összefogás és a pasztoráció szükségszerű és kötelező részévé tette. Mindezek ellenére a hetvenes évektől felgyorsult a katolikus egyház térvesztése Latin-Amerikában. 1970-ben a lakosság 92%-a katolikus és 4%-a protestáns, míg 2014-re a katolikusok aránya 69%, a protestánsoké 19%, a felekezetekhez nem tartozók hányada 8%. A kolumbiai változások beleillenek az általános tendenciákba, bár a katolikusok csökkenése mérsékeltebb: –16% 1970 és 2014 között.²⁹⁶

²⁹¹ Departamento Administrativo Nacional De Estadística (2007): *Colombia, una nación multicultural*. Bogotá, DANE.

²⁹² Róluk részletesebben lásd JANCSÓ Katalin (2018): Roma szervezetek Ecuadorban és Kolumbiában. In ANDERLE Ádám szerk.: *A láthatatlan nép: cigányok az Ibériai-félszigeten és Latin-Amerikában*. Szeged, SZTE. 83–97.

²⁹³ OIM (2013): *Perfil migratorio de Colombia 2012*. Bogotá, Organización Internacional para las Migraciones. 42.

²⁹⁴ Pew Research Center (2014): *Religion in America*. Forrás: www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/ (Letöltés ideje: 2018. 04. 18.)

²⁹⁵ FIGUEIRAS FERNÁNDEZ-OJANGUREN, Alfredo (2017): *Ciudades españolas en América*. Madrid, Lacre.

²⁹⁶ Pew Research Center 2014.

Politikai viszonyok

Az országot Kolumbuszról nevezték el, bár ő soha nem járt itt. Az első hódítók 1499-ben érkeztek meg. A gyarmati időszakban a terület a Perui, majd az Új-granadai Alkirálysághoz tartozott. 1819-ben Nagy-Kolumbia keretében függetlenedett. Ez az államszerkezet nem tartott sokáig, a belső harcok, politikai ellentétek 1830-ra szétfeszítették az együttműködést, Venezuela és Ecuador kiválásával Kolumbia önálló állammá lett.²⁹⁷ 1903-ban Panama elszakadásával kialakult az ország mai területe.

A 20. század első felének viszonyai

A belpolitikai instabilitás végigkísérte az ország történelmét, és aktuális viszonyaira is kihat. Az ország politikai életét meghatározták a konzervatív (centrista, katolikus egyházpárti, protekcionista), valamint a liberális (föderalista, szabadpiacpárti elveket valló) erők közötti hol békésebb, hol véresebb csatározások. A *La Violencia* (az erőszak) időszaka az ország modern kori történelmének lényeges epizódja. A konfliktus kirobbanásának előzménye, hogy 1934–1942 között nőtt a feszültség a két tábor között, aminek eredményeképpen a konzervatívok nem vettek részt a választásokon a liberális erők visszaélései miatt.²⁹⁸ Azonban a belső viták hatására 1946-ban a liberális párton belül szakadás történt, ami viszont a konzervatívok erősödését eredményezte. A szakadás egyik kulcsfigurája Jorge Eliécer Gaitán liberális politikus volt, aki az oligarchák elleni sokszor radikális politikája miatt hamar népszerűvé vált a tömegek előtt, azonban a saját pártján belül már nem volt ekkora támogatottsága. 1948. április 9-én meggyilkolták, aminek hatására tömegtüntetések és harcok kezdődtek a fővárosban, kitört az úgynevezett *Bogotazo*. Az erőszak vidékre is kiterjedt például fegyveres paraszti földfoglaló mozgalmak formájában, és végül a liberális és konzervatív erők közötti konfliktus 1964-ig elhúzódott.²⁹⁹ Az áldozatok száma 200 000–400 000 közé tehető.³⁰⁰ A két fél a konfliktus megoldása érdekében az 1950-es évektől kezdett tárgyalásokat, létrehozták a Nemzeti Frontot, amely a kiegyezés feltételeit dolgozta ki. A megállapodás alapján a két párt „váltógazdasága” alakult ki, kizorítva ezzel az egyéb politikai erőket, például az ekkor már erősödő baloldali szervezeteket. A Nemzeti Front csak 1978-ig állt fenn, azonban képes volt megszüntetni az erőszakot a két oldal között. Ennek ellenére nem köszöntöttek be végleg a békés évek Kolumbiában.

²⁹⁷ Részletesen, lásd LILÓN, Domingo – DANTAS DE CRUZ, Miguel – SÁNCHEZ ROMÁN, José Antonio – NAGY Marcel – SANTOSNÉ BLASTIK Margit – SEMSEY Viktória – SZILÁGYI Ágnes Judit (2013): *Latin-Amerika 1750–1840*. Budapest, KRE – L'Harmattan. 72–92.

²⁹⁸ SKIDMORE, Thomas – SMITH, Peter – GREEN, James (2010): *Modern Latin America*. New York – Oxford, OUP. 191–219.

²⁹⁹ ANDERLE Ádám (2010): *Latin-Amerika története*. Szeged, SZTE. 126.

³⁰⁰ WING, David (2014): *Liberal Party, Profiles*. Forrás: <https://colombiareports.com/liberal-party-colombia/> (Letöltés ideje: 2018. 04. 05.)

Belső, fegyveres konfliktusok a 60-as évektől

Az 1960-as évektől többszereplős belháború kezdődött az országban: a baloldali felkelő szervezetek, a jobboldali félkatonai halálosztagok, a szervezett bűnözői csoportok és az állami fegyveres erők között. Az 1958–2012 között zajló polgárháború 220 000 halálos áldozatot követelt, ebből több mint 180 000 civil személy volt. Ezen felül közel 25 000 eltűntet regisztráltak, és 5,7 millió ember kényszerült elhagyni otthonát.³⁰¹ A fegyveres konfliktus kezdetben politikai okból indult meg, amikor a két legerősebb párt kiegyezését követően a baloldali csoportosulások kiszorultak a közéletből. A fegyveres konfliktus során aktív négy legnagyobb felkelő szervezet a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, FARC), a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (*Ejército de Liberación Nacional*, ELN), az Április 19-e Mozgalom (*Movimiento 19 de Abril*, M-19)³⁰² és a Népi Felszabadító Hadsereg (*Ejército Popular de Liberación*, EPL) voltak. A gerilla-szervezetek főleg a vidéki területekre koncentrálták tevékenységüket, és fő célkitűzéseikhez tartozott a vidéki paraszti réteg támogatása, a vidékfejlesztés előmozdítása és a földosztás követelése. A jobboldali paramilitáris szervezetek vagy más néven önvédelmi erők, halálosztagok a baloldali csoportok ellen jöttek létre. Politikai, gazdasági és személyes indítékok mozgatták működésüket, valamint hagyományosan jó kapcsolatokat ápoltak a fegyveres erőkkel, a rendőrséggel és akár exgerillákkal.³⁰³ Közülük a legnagyobb ernyőszervezet a Kolumbiai Egyesült Önvédelmi Erők (AUC), amely különböző jobboldali félkatonai csoportokat egyesített. A paramilitáris szervezetek működése jelentős civil áldozatokkal járt, 1989–2012 közötti időszakban a gyilkosságok 60%-áért voltak felelősek.³⁰⁴

A drogháborúk kora

A polgárháború az 1980-as évektől vált intenzívebbé, mivel a kábítószerüzlet erősödésével mindegyik részt vevő fél növelni tudta bevételeit, ezáltal hatalmát is. A droggkartellek számos esetben együttműködtek a félkatonai és gerillaszervezetekkel, kölcsönösen segítve egymást, például a fegyveres csoportok védelmet nyújtottak a kábítószer-termelő területeknek. A nemzetközileg legismertebb szervezet a hetvenes években alakult Medellín-kartell volt. Vezetője, Pablo Escobar mind a kábítószer-kereskedelemnek, mind a nemzetközi

³⁰¹ CNMH, Centro Nacional de Memoria Histórica (2013): ¡Basta Ya! Colombia: Memorias de guerra y dignidad. *Informe General Grupo de Memoria Histórica*, 31–33. Forrás: www.centrodememoriahistorica.gov.co (Letöltés ideje: 2018. 03. 05.)

³⁰² Az M-19 elnevezés az 1970. április 19-i állítólagosan elcsalt elnökválasztásra utal, amikor Gustavo Rojas Pinilla korábbi baloldali populista elnöktől megtagadták a választási győzelmet. Az őt támogató populista szövetség, az *Alianza Nacional Popular* tagjaiból alakult az M-19 mozgalom.

³⁰³ SKIDMORE–SMITH–GREEN 2010, 214.

³⁰⁴ CNMH 2013, 36.

Kolumbia-képnek megkerülhetetlen részévé vált.³⁰⁵ Escobar 1993-as lelövését követően a droggiacon a Cali-kartell vette át az uralmat.³⁰⁶

A konfliktus eszkalálódása, az erősödő nem állami szereplők miatt a központi kormányzat iránti bizalom megingott. Andrés Pastrana Arango elnöksége³⁰⁷ (1998–2002) alatt a FARC-kal indított sikertelen békefolyamat hatására először jött létre szoros együttműködés az Egyesült Államok és Kolumbia között azzal a céllal, hogy a gerillaszervezeteket meggyengítsék, és a kábítószerüzletet visszaszorítsák. Az Egyesült Államok el akarta kerülni, hogy a dél-amerikai ország a bukott államok listájára kerüljön, illetve a termelői oldalon kívánta blokkolni az USA felé irányuló kábítószer-forgalmat, ennek érdekében a polgárháborús viszonyok felszámolását és a kolumbiai állam jelenlétének megerősítését erőszakos akciókkal is támogatta.³⁰⁸ A két ország a válság kezelésére létrehozta a Kolumbia-tervet (*Plan Colombia*), amely 2001–2007 között 4,9 milliárd dolláros támogatást kínált a kolumbiai államnak, valamint ez az összeg a Bush-adminisztráció alatt folyamatosan növekedett, mivel a republikánus amerikai politikába jól illeszkedett a narkóterroristáknak tartott gerillák és szervezett bűnözői csoportok elleni harc.³⁰⁹ Emellett az új kolumbiai elnök, Álvaro Uribe Vélez³¹⁰ (2002–2010) is keményvonalas politikát képviselt a baloldali felkelőszervezetekkel szemben, ezért a két elnök harmonikusan tudott együttműködni. A *Plan Colombia* sikeressége vitatott, mivel átfogóan nem volt képes a gazdasági és társadalmi problémákat orvosolni, de a gerillaszervezetek visszaszorításában és a drogtermesztés

³⁰⁵ Pablo Escobarról magyar fordításban megjelent: ESCOBAR, Juan Pablo (2018): *Apám, a drogbáró*. Budapest, Trubadúr; és VALLEJO, Virginia (2017): *Szerettem Pablót, gyűlöltem Escobart*. Budapest, Partvonal. GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel (2017): *Egy emberrablás története*. SZÉKÁCS Vera ford. Budapest, Magvető. Az oknyomozó munka a kartell tevékenységét tárja fel. Az országot uraló erőszakot megörököltette Fernando Botero kolumbiai művész (*Masacre; Masacre en Colombia; Carrobomba*). Megfestette Pablo Escobar halálát is (*La muerte de Pablo Escobar*, 1999 és *Pablo Escobar muerto*, 2006). Boterónak egyébként 2010 és 2011 fordulóján volt kiállítása a Szépművészeti Múzeumban.

³⁰⁶ A két kartell szétesését követően [lásd SERRANO CADENA, Rosso José (2006): *Sakk-matt. A világ elsőszámú rendőre a kolumbiai drogmaffia ellen*. Budapest, Ulpus] a kábítószerüzlet fragmentálttá vált, kisebb, de sokszor erőszakosabb csoportok jöttek létre, amelyek már nem a teljes kábítószer-termelési és kereskedelmi láncolatot tartották a kezükben. Manapság a korábban leszerelt gerilla- és paramilitáris szervezetek tagjaiból létrejött a BACRIM (Bandas Criminales), amelyben a kisebb csoportok hálózatos formában működnek diverzifikált tevékenységgel, valamint a legnagyobb kartellek a Rastrojos és az Urabeños.

³⁰⁷ Kolumbia prezidenciális köztársaság, amelyben az elnök a véghajtó hatalom feje, egyben államfő és kormányfő, és legfeljebb két 4 éves ciklust tölthet ki.

³⁰⁸ HEGEDŰS Barbara (2017): Esély a békére – Kolumbia a békefolyamat tükrében. *Mediterrán Világ*, 41–42. sz. 97–114.

³⁰⁹ Uribe y Bush, los grandes ausentes. *Semana*, 2016. 04. 02. Forrás: www.semana.com/nacion/articulo/bush-y-uribe-los-ausentes-en-los-15-anos-del-plan-colombia/459295 (Letöltés ideje: 2018. 04. 04.)

³¹⁰ Álvaro Uribe Vélez: 1984-ben kezdte politikai karrierjét Medellín város (Kolumbia második legnagyobb városa) önkormányzatában. Gazdag földbirtokos családból származik, és több vád érte amiatt, hogy összeköttetésben állt szélsőjobboldali halálosztagokkal, valamint családja és önmaga is kapcsolatban volt a Medellín-drokkartellel. Lásd CASEY, Nicholas (2018): Cables diplomáticos de Estados Unidos sugieren nexos de Álvaro Uribe con narcotraficantes. *The New York Times*, 2018. 05. 25. Forrás: www.nytimes.com/es/2018/05/25/cables-uribe-narcotrafico-colombia/ (Letöltés ideje: 2018. 05. 26.) A FARC-kal folytatott békemegállapodás legnagyobb ellenzője és a legnagyobb ellenzéki párt (Centro Democrático) vezetője.

csökkentése területén képes volt sikereket elérni.³¹¹ A fegyveres akciók révén gyengült meg annyira a legnagyobb szervezet, a FARC, hogy hajlandó legyen tárgyalóasztalhoz ülni.

Úton a megbékélés felé

A kormányzat a politikai megoldások terén a konfliktus lezárását a kiegyezési és leszerelési folyamatokkal kívánta előmozdítani, azonban a politikai elit és a társadalom is megosztott volt abban a kérdésben, hogy miképpen lehet lefegyverezni ezeket a szervezeteket és a tagokat újból integrálni a társadalomba. Mivel ezek a csoportok olyan harcoló félnek tartották magukat, aki a társadalmi igazságosságért küzd, valamint az ellenőrzésük alatt lévő területeken sokszor a lakosság támogatását is élvezték, az igazságszolgáltatás problémája a legvitatottabb kérdések közé tartozott, azaz hogy milyen büntetéseket kapjanak a fegyveres csoportok tagjai, illetve milyen módon tudják majd képviselni politikai érdekeiket a fegyverletételt követően. Az M-19 mozgalom kezdett elsőként tárgyalásokat a kolumbiai kormánnyal, majd 1990-ben tagjai leszereltek, és sikeresen beléptek a politikai életbe. Az EPL 1991-ben egyezett meg a kormányzattal, azonban a leszerelés csak részleges lett, mivel a volt gerillák egy része folytatta a kábítószerüzletet, együttműködve a FARC- és az ELN-csoportokkal.³¹² A legnagyobb paramilitáris szervezettel (AUC) 2006-ban született megállapodás.

Az ország életében talán a legfontosabb a FARC-kal kötött békemegállapodás volt, amellyel lezárulhatott a közel ötven éve tartó belháború. Juan Manuel Santos Calderón³¹³ védelmi miniszterként (2006–2009) még több fegyveres akciót indított a FARC gerillaszervezettel szemben, elnöksége (2010–2018) kezdetétől azonban következetesen a konfliktus politikai rendezése mellett állt ki. A végső megállapodás aláírására 2016. szeptember 26-án a kolumbiai Cartagena városában került sor: Timoleón Jiménez (Timochenko),³¹⁴ a FARC vezetője és Santos elnök aláírták a történelmi békét. A békefolyamat azonban az 2016. október 2-án tartott népszavazás miatt ideiglenesen megakadt, mivel minimális különbséggel, de a szerződést elutasító vélemények győztek.³¹⁵ Az elnök erős politikai akarata azonban átlendítette a holtpontra a tárgyalásokat, és kisebb módosításokkal november 24-én ratifikálták a felek az új megállapodást, amely kongresszusi jóváhagyással 2016. november

³¹¹ SCHEINRING Endre (2014): Az Egyesült Államok és Kolumbia közös felkelés- és kábítószer-ellenes programjainak tanulságai. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 4. sz. 104–111. Forrás: www.nemzetesbiztonsag.hu/letoltes.php?letolt=601 (Letöltés ideje: 2017. 10. 10.)

³¹² McDERMOTT, Jeremy (2013): *The FARC, the Peace Process and the Potential Criminalisation of the Guerrillas. Insight Crime*, 16–17. Forrás: www.insightcrime.org/ (Letöltés ideje: 2017. 04. 03.)

³¹³ Juan Manuel Santos Calderón: A Santos család Kolumbia egyik legbefolyásosabb családja, elnököt és alelnököt is adott már az országnak. Juan Manuel Santos volt külkereskedelmi miniszter (1991–1994), Pastrana elnöksége alatt (1998–2002) pénzügyminiszter, majd Uribe elnöksége alatt az elnök pártját (*Partido Social de Unidad Nacional*) vezette. Uribe második elnöki ciklusa alatt védelmi miniszter volt.

³¹⁴ Timoleón Jiménez „Timochenko” eredeti nevén Rodrigo Londoño Echeverri (1959–), a FARC vezetője 2011 óta. Beceneve Szemjon Tyimosenko szovjet marsalltól származik.

³¹⁵ A népszavazás során az alacsony részvétel mellett a választók 50,2%-a nemmel, 49,8%-a igennel szavazott. Az eredmény okai lehetnek, hogy a társadalom nem tudta megfelelően megismerni a béke tartalmát, és az Uribe exelnök által vezetett ellenkampány sikeres volt. Területileg is megosztott volt a voksolás, mivel az ország középső részén élők nagyobb arányban utasították el a békét, míg a konfliktus által leginkább érintett peremterületek a békeszerződés mellett szavaztak.

30-án lépett életbe. A 102 fős szenátus ellenszavazat nélkül, 75 igen szavazattal, a 166 fős képviselőház 130 igennel, szintén ellenszavazat nélkül fogadta el a békeszerződést. Azonban ezzel a politikai viták nem értek véget. A konzervatív politikai erők, a volt elnök, Uribe ellenzéki pártja (*Centro Democrático*, Demokratikus Centrum) vezetésével bírálták a békemegállapodást.

2018. márciusban zajlottak a parlamenti választások Kolumbiában. A FARC már indult, és Alternatív Forradalmi Közösségi Erő (*Fuerza Alternativa Revolucionaria del Común*) néven megmérettette magát, azonban a szavazatoknak csupán 0,5%-át szerezte meg. Ennek ellenére a megállapodás értelmében a parlament mindkét házában 5–5 hellyel rendelkezik. A vártnál gyengébb eredmény azt tükrözi, hogy a szervezet társadalmi támogatottsága alacsony, ami a békemegállapodás hosszú távú eredményeire is kihathat.

2018. május–júniusban elnökválasztásokra kerül sor. Előrejelzések szerint nem a békefolyamatot ellenző jelöltek közül kerül majd ki a végső győztes, inkább egy mérsékelt jelölt megválasztása várható, aki akár módosításokkal, de implementálja a megállapodás tartalmát.³¹⁶

Az új kormányzatnak elő kell mozdítania a biztonságpolitikai kihívások megoldását, amelynek lényeges eleme a békemegállapodás végrehajtása és a szervezett bűnözői csoportok elleni harc folytatása, mivel az ország egyik legfőbb gazdasági, társadalmi és politikai problémáját a kábítószer-termelés jelenti. Kolumbia 2014-ben a világ kábítószer-össztermelésének 52%-át adta, a világ legnagyobb kokalevél-termelő országa, és a kokain előállításában is vezet. Fő exportpiaca az Egyesült Államok, de Európa legnagyobb kokainbeszállítója is.³¹⁷ Az elmúlt évtizedekben a kormányzat több kísérletet tett a termelés visszaszorítására például a növények légi, vegyszeres permetezése révén. Ennek hatására 2003–2006 között, majd 2010–2014 között csökkentek a kokacserje-termelő területek, ez azonban a piacon megjelenő kokain mennyiségét nem mérsékelte, mivel a kolumbiai szervezetek a szomszédos országokból, például Peruból pótolták a kieső mennyiséget.³¹⁸ Az első időszakban a gerillaszervezetek elleni fegyveres akciók és a permetezés hatására csökkent a termelés, a második periódusban inkább a békefolyamatnak volt köszönhető a visszaesés, mivel a FARC ígéretet tett arra, hogy felhagy a kábítószerüzlettel már a tárgyalások alatt is. A békekötés során a kormány kijelentette, hogy terményhelyettesítő programot indít annak érdekében, hogy a vidéki paraszti rétegnek a kokalevél-termesztés helyett alternatívát nyújtson. Paradox módon azonban jelenleg a megígért központi támogatás miatt a földművelők megsokszorozták a termesztést, hogy a nagyobb területeken folyó gazdálkodás miatt majd nagyobb összeget kapjanak az államtól, illetve a volt gerillaszervezet egyes sejtjei is folytatták az illegális tevékenységet.³¹⁹ A gazdasági problémák kezelése érdekében ezért a tár-

³¹⁶ El Espectador (2018): *El futuro de los acuerdos de paz según los candidatos presidenciales*. Forrás: <https://colombia2020.elespectador.com/politica/el-futuro-de-los-acuerdos-de-paz-segun-los-candidatos-presidenciales> (Letöltés ideje: 2018. 04. 10.)

³¹⁷ *World Drug Report*, 2016. New York, UNOCD. 38.

³¹⁸ Colombia Reports (2018): *Drug trafficking in Colombia, Fact Sheets*. Forrás: <https://colombiareports.com/drug-trafficking-in-colombia/> (Letöltés ideje: 2018. 04. 10.)

³¹⁹ MIROFF, Nick (2017): A side effect of peace in Colombia? A cocaine boom in the U.S. *The Washington Post*, 2017. 05. 07. Forrás: www.washingtonpost.com/world/the_americas/a-side-effect-of-peace-in-colombia-a-cocaine-boom-in-the-us/2017/05/07/6fb5d468-294a-11e7-9081-f5405f56d3e4_story.html?utm_term=.226181-da8ac1 (Letöltés ideje: 2018. 04. 10.)

sadalmi felzárkóztatás az egyik fő feladat, és ennek érdekében az eddig elhanyagolt vidéki területek fejlesztése elengedhetetlen.

A gazdaság a számok tükrében

Érdemes megvizsgálni, hogy az ország gazdasági folyamataiban milyen tendenciák voltak jellemzőek az adott időszakban. A Világbank statisztikái szerint Kolumbia GDP-je az 1960 óta jegyzett adatokkal összehasonlítva 2013-ban volt a legmagasabb szinten. Azóta csökkenés tapasztalható.³²⁰

1. táblázat
Bruttó hazai termék

Kolumbia	2012	2013	2014	2015	2016
GDP (milliárd USD)	369,66	380,192	378,196	291,52	282,463

Forrás: The World Bank

Kolumbiában folyamatosan növekszik a népesség. 2012-ben a lakosság száma a Világbank statisztikái szerint 46 881 475 fő volt. Ez 2016-ra 48 653 419 főre növekedett. A növekmény közel 2 millió, vagyis több, mint Budapest teljes lakossága.³²¹

Az egy főre eső nemzeti jövedelem 2012-ben 7140 dollárt tett ki. A 2012 és 2016 közötti gazdasági és pénzügyi változások, valamint az ország belpolitikai életét alapjaiban is befolyásoló folyamatok eredményeképpen az egy főre eső nemzeti össztermék 2016-ra 6310 dollárra csökkent.³²²

Az eltartóképességének erejét jellemzően mutatja a szegénységi küszöb alatt élők aránya a lakosság teljes létszámához viszonyítva. A szegénységi küszöb alatt élők 2012-ben a lakosság 32,7%-át tették ki. Szerencsére a 2002 óta tartó folyamatos, csökkenő tendencia tovább folytatódott, 2015-ben 27,5% volt, amit 2016-ban egy kis mértékű emelkedés követett, 28%-ig. Megjegyzendő, hogy a viszonyítás alapjául szolgáló 2002. évben a kolumbiai lakosság 49,7%-a (!) élt a szegénységi küszöb alatt.³²³

A kávé

Kolumbia a világ legnagyobb arabica kávé termelője.³²⁴ Ugyanakkor a Kolumbiai Kávétermelők Szövetségének sajtóirodája által közzétett adatok szerint 2017 áprilisa és 2018 márciusa között az ország 12,8 millió zsák kávé exportált, ami az előző évek azonos időszakához

³²⁰ The World Bank. Forrás: <https://data.worldbank.org/country/colombia> (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)

³²¹ The World Bank.

³²² The World Bank.

³²³ The World Bank.

³²⁴ Federación Nacional de Cafeteros de Colombia (2010): *Colombian coffee*. Forrás: www.cafedecolombia.com/particulares/en/el_cafe_de_colombia/ (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)

viszonyítva 2%-os, vagyis elég jelentős visszaesés. Számoljuk át, mennyit jelent ez tonnában: ha 1 zsák 60 kilogramm, ahogy ezt a Kolumbiai Kávétermelők Szövetsége meghatározza, akkor a 12,8 millió zsák tömege 768 ezer tonna! Érdekes összehasonlítás, hogy az export visszaesése mellett ugyanakkor nőtt a 2018 márciusában megtermelt kávé mennyisége éppen ugyanannyival, mint az export visszaesésének aránya volt. A közölt adatok szerint ez 1 millió 37 ezer zsák, azaz 62 220 tonna volt, szemben a 2017 márciusában megtermelt 1 millió 20 ezer zsákkal, azaz 61 200 tonnával.³²⁵

Ez vajon hány adagnak felelne meg? A kávészakértők véleménye szerint egy adag eszpresszókávé elkészítéséhez hét gramm kávéőrleményt kell felhasználni.³²⁶ Ez annyit jelent, hogy ha 1 kilogramm kávéból 143 adagot lehet elkészíteni, akkor 8 milliárd 751 millió 600 ezer adag készíthető csak a 2017 márciusában megtermelt kávé mennyiségből, vagyis a Föld minden lakóját legalább egy csésze kávéra vendégül láthatná Kolumbia! A mennyiségekből is látszik, hogy az ország gazdaságának milyen jelentős része épül a kávétermelésre. A kávétermelésben foglalkoztatottak aránya mindig a legmagasabb volt a mezőgazdaságban regisztrált munkavállalók között. A Nemzeti Szakszervezeti Iskola (*Escuela Nacional Sindical*) lapjában közzétett tanulmány szerint a kávétermelésben foglalkoztatottak 2014-ben a mezőgazdasági dolgozók 63%-át tették ki.³²⁷ Ugyanakkor azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy az ebben az ágazatban dolgozók bére rendkívül alacsony, a társadalombiztosításban nem részesülő idénymunkások esetében még alacsonyabb, ráadásul a munkához jutásuk esetleges.³²⁸

Ezen a ponton meg kell említeni a kávétermelés egyik sajátosságát. A mezőgazdaság más termékeit előállító ágazatokban a művelés alá vont terület nagysága, a nagyobb területen megtermelt termék mindig jótékony hatással volt a termelés rentabilitására, a jövedelemtermelő képességre. Ez a nagyobb rentabilitás biztonságot ad az ágazatban foglalkoztatottnak, hiszen megélhetésük, bérük, juttatásaik, társadalombiztosításuk inkább tervezhető, mint a kisebb ültetvényeken dolgozóké. Mivel a kávétermelésben a vezető szerepet mindig is a kis területű gazdaságok, az úgynevezett minifundiumok játszották és játsszák, az ezeken az ültetvényeken dolgozók megélhetése sokkal bizonytalanabb, hiszen a piaci tendenciák, a termék minősége és az ebből következő felvásárlási ár alapvetően befolyásolják a gazdaság jövedelmezőségét. A Nemzeti Tervezési Hivatal (*Departamento Nacional de Planeación*) szerint 2012-ben a kávétermelők 96%-a 5 hektárnál kisebb területen gazdálkodott. Ilyen mértékű elaprózottsággal, ugyanakkor a termelésben elfoglalt jelentős hellyel más ágazat esetében nem találkozni.³²⁹

Érdekes azt is megfigyelni, hogy mennyire decentralizált a kávétermelés. Míg az exportra szánt virágok termesztésének csak két fő területe van, Cundinamarca és Antioquia tartomány; a banántermelés 96%-ban Antioquia és Magdalena tartományban koncentrálódik;

³²⁵ Federación Nacional de Cafeteros de Columbia (2018): *Colombian coffee production rises 2% in March*. Forrás: www.federaciondecafeteros.org/particulares/en/sala_de_prensa/detalle/colombian_coffee_production_rises_2_in_march/ (Letöltés ideje: 2018. 04. 20.)

³²⁶ Lásd: www.olaszpresso.hu/eszpresso és www.segafredo.hu (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)

³²⁷ Trabajadores del café: los más precarios e informales de la agroindustria colombiana, 2015. *Desde abajo: la otra posición para leer*. 2015. 09. 29. Forrás: www.desdeabajo.info/colombia/item/27314-trabajadores-del-cafelos-los-mas-precarios-e-informales-de-la-agroindustria-colombiana.html (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)

³²⁸ Trabajadores del café 2015.

³²⁹ Trabajadores del café 2015.

a pálmaolajat pedig Meta, Cesar, Magdalena y Santander tartományban állítják elő, addig 2012-ben a 974 ezer hektár kávétermelésre használt megművelt terület 84,6%-a 10 tartomány között oszlott meg.

2012-ben a kávétermelés 717 ezer főnek adott munkát, ami 560 ezer család megélhetését biztosította. Ugyanebben az évben a pálmaolaj-termelésben 141 ezer főt alkalmaztak, a banántermelés 100 ezer főnek adott munkát. 2014-ben a virágtermelésben 130 ezren dolgoztak közvetlenül vagy közvetetten. Ebből látható, hogy a kolumbiai mezőgazdaság további húzóágazataiban foglalkoztatott 371 ezer fő alig több mint felét, 51,74%-át tette ki a kávétermelésben foglalkoztatottaknak.³³⁰

Kilátások

Érdemes azt is megvizsgálni, hogy milyen mértékű növekedés várható Kolumbiában. Míg a GDP növekedése 2017-ben 1,79% volt, a Világbank által prognosztizált eredmény 2018-ban elérheti a 2,9%-ot, ami több mint egy százalékos emelkedés. Ha a 2019-es és 2020-as előrejelzéseket is vizsgáljuk, megállapítható, hogy a növekedési tendencia folytatódni fog. A nemzetközi pénzügyi szervezet 2019–2020-ra 3,4%-os emelkedést vár.³³¹

Nyilvánvaló, hogy a gazdaság fejlődésének pénzügyi feltételeit csak külső források igénybevételevel lehet biztosítani. Kolumbia legnagyobb pénzügyi partnere a már említett Világbank, illetve a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank, az IBRD. Utóbbi 2017 januárja és 2018 áprilisa között öt nagy volumenű projektet hagyott jóvá. Együttes értékük 1 milliárd 462 millió dollár.³³² Valamennyi, az IBRD által 2018-ra jóváhagyott projekt összértéke 701,9 millió USD.³³³ Megjegyzendő, hogy más pénzügyi szereplők szintén részt vesznek a kolumbiai projektekben, így a 2018. február 28-ig jóváhagyott teljes pénzügyi támogatás értéke 720,93 millió dollár.³³⁴

Ha megvizsgáljuk, hogy milyen területekre terjed ki a nemzetközi támogatással végrehajtandó fejlesztés, láthatjuk, hogy abban szerepel a szociális védelem, az oktatás, az infrastrukturális fejlesztés, a közoktatás, a lakásépítés, a helyi igazgatási hálózat kiépítése, az egészségügyi ellátó hálózat fejlesztése, az ipar, a kereskedelem és a szolgáltatások fejlesztése, az ivóvízellátás, a vízügyi fejlesztések, víztisztítók építése, a munkaerőpiac átalakítása, a pénzügyi és a magánszektor fejlesztése, a vidéki szolgáltatások és infrastruktúra fejlesztése, a környezetvédelem intézményi fejlesztése, a mezőgazdaság, halászat és erdőgazdaság fejlesztése és sok más terület. Nem kell nagyon jártasnak lenni Kolumbia több évtizedes fájdalmaival, szenvedésekkel teli történelmében, így is nyilvánvaló, hogy a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) és a kormány által megkötött béke nyomán, amely Juan Manuel Santos elnöknek meghozta a Nobel-békedíjat, a bogotái kormányzat rendkívüli erőfeszítéseket tesz, hogy az 1964 óta tartó fegyveres harc miatt a fejlődésből

³³⁰ Trabajadores del café 2015.

³³¹ Trabajadores del café 2015.

³³² The World Bank (2018): *Projects and Operations*. Forrás: http://projects.worldbank.org/search?lang=en&searchTerm=&status_exact=Active%5eClosed&procline_exact=GU%5ePE&countrycode_exact=CO (Letöltés ideje: 2018. 04. 17.)

³³³ The World Bank 2018.

³³⁴ The World Bank. Forrás: <https://data.worldbank.org/country/colombia> (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)

és fejlesztésekből kimaradt országrészeket (több magyarországnyi területről van szó!) a lehető legrövidebb időn belül felzárkóztassa.

Külkapcsolatok

Kolumbia alapvetően piacbarát ország, amely kimaradt a Dél-Amerikában végbement rózsaszín dagályból (*pink tide*). Külpolitikája elsősorban belpolitikai célokat szolgál: munkahelyteremtés, a szegénység csökkentése és a biztonság növelése. Ennek megfelelően külkapcsolatainak fő iránya az Egyesült Államok és a latin-amerikai térség, de a gazdasági kapcsolatok előmozdítása érdekében más nemzetközi partnerekkel is együttműködik, mint például Kínával és a csendes-óceáni térséggel.

Kolumbia a dél-amerikai államok közül hagyományosan a legszorosabb kapcsolatot ápolja az Egyesült Államokkal. Ennek egyik legfontosabb területei a már említett biztonságpolitikai kihívások kezelése és a drogellenes háború. Ezenkívül a gazdasági kapcsolatok terén is élénk az együttműködés, Kolumbia legfontosabb külkereskedelmi partnere Washington.³³⁵ 2012-ben a két ország szabadkereskedelmi megállapodást is kötött.³³⁶ Kolumbia – több latin-amerikai államhoz hasonlóan – az Egyesült Államoktól kiszámítható politikát és támogatást várna olyan ügyekben, mint a fenntartható fejlődés biztosítása, gazdaságélénkítő programok és a társadalmi felzárkózás. Santos elnöksége alatt az Obama-adminisztrációval kiegyensúlyozott volt a viszony, és a kormányzat támogatta a kolumbiai békefolyamatot is. Trump elnöksége során viszont eddig nem sikerült stabil együttműködést kiépíteni. 2017 májusában találkozott a két elnök. A kolumbiai kormány célja az volt, hogy támogatást szerezzen a békefolyamat végrehajtásához, illetve hogy új alapokra helyezze a kábítószer-bűnözés elleni harcot, nagyobb hangsúlyt fektetve a fejlesztési projektekre. Washington számára viszont láthatóan nem ezek a témák számítottak prioritásnak, inkább Venezuela problémája és a közép-amerikai bűnözői csoportok elleni fellépés került előtérbe.³³⁷

A regionális együttműködések terén Kolumbia mindig is törekedett a multilaterális kapcsolatok erősítésére, és aktív szerepet vállalt az egyes integrációk előmozdításában. Tagja a CIVETS-országoknak (Kolumbia, Indonézia, Vietnám, Egyiptom, Törökország és a Dél-afrikai Köztársaság), vagyis egy olyan országcsoporthoz, amelyet nagy gazdasági potenciállal rendelkező, a világgazdaságban egyre nagyobb szerepet játszani szándékozó országok alkotnak. Tagja az Egyesült Nemzetek Szervezetének; a Nemzetközi Valutaalapnak; a Kereskedelmi Világszervezetnek (WTO); az Amerika-közi Fejlesztési Banknak (*Banco Interamericano de Desarrollo*); továbbá az Amerikai Államok Szervezetének és a Mercosurnak, a Déli Közös Piacnak.³³⁸

³³⁵ RÓNA Zsuzsa (2013): *Az USA és Kolumbia: a gyenge államiság dilemmái*. Budapest, NKE, kézirat.

³³⁶ BEITTEL, June S. (2017): *Colombia: Background and U.S. Relations*. Washington D. C., Congressional Research Service.

³³⁷ ALSEMA Adriaan (2017): Trump ignores Colombia's peace process, talks about Venezuela instead. *Colombia Reports*, 2017. 05. 08. Forrás: <https://colombiareports.com/colombia-santos-donald-trump/> (Letöltés ideje: 2018. 05. 10.)

³³⁸ Részletesebben lásd SOLTÉSZ Béla (2011): Latin-Amerika: integrációk túlkínálata. *Fordulat*, 16. évf. 4. sz. 124–143.

Az Andok Község megalakításában Kolumbia vezető szerepet játszott 1969-ben. Ez a szervezet a 2008-ban létrejövő Dél-amerikai Nemzetek Uniójába (UNASUR) integrálódott. Egyes politikai konfliktusok bilaterális szinten megakasztották az együttműködést, mint például az Ecuadorral való határvita során 2008-ban, amikor meg is szakadtak a diplomáciai kapcsolatok a két ország között, mivel egy FARC-tábor elleni bombázás során Kolumbia megsértette az ecuadori határt. 2002-től kezdve kritikus volt a kapcsolat a szomszédos Venezuelával is. A sorozatos határsértési viták, továbbá Uribe elnök Hugo Chávazzal szembeni vádjai – miszerint támogatást nyújt a gerillaszervezeteknek – oda vezettek, hogy 2008 márciusában Kolumbia és Venezuela között rövid időre megszakadt a diplomáciai kapcsolat. Santos elnök beiktatását követően rendezte mindkét szomszédos országgal a viszonyt, és elnöksége alatt nagyobb hangsúlyt fektetett a regionális kooperáció erősítésére. Például segélyt nyújtott Venezuelának, menekülteket fogadott be, és igyekezett közvetítőként segíteni a venezuelai válság megoldását.³³⁹

Kolumbia hosszú ideje jó kapcsolatokat ápol az Európai Unióval bilaterális szinten, valamint a regionális együttműködések keresztül is, mint az Andok Csoport vagy a Latin-amerikai és Karibi Államok Közössége (CELAC). A kooperáció legfontosabb területei a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok, utóbbi 2013-ban a kereskedelmi megállapodás megkötésével is erősödött. Az EU Kolumbia második legfontosabb kereskedelmi partnere, és a közvetlen külföldi befektetések legnagyobb arányban innen érkeznek a dél-amerikai országba. Ezenfelül a két terület között együttműködés folyik az emberi jogok és demokrácia erősítésében, a tudományos és technológiai kooperáció területén. Az EU politikai és anyagi segítséget is nyújt az ország hosszú távú fejlődése érdekében, például szakmai segítséggel és pénzügyi forrásokkal támogatta az elmúlt években zajló békefolyamatot.³⁴⁰

Felhasznált irodalom

- ALSEMA Adriaan (2017): Trump ignores Colombia's peace process, talks about Venezuela instead. *Colombia Reports*, 2017. 05. 08. Forrás: <https://colombiareports.com/colombia-santos-donald-trump/> (Letöltés ideje: 2018. 05. 10.)
- ANDERLE Ádám (2010): *Latin-Amerika története*. Szeged, SZTE.
- BEITTEL, June S. (2017): *Colombia: Background and U.S. Relations*. Washington D. C., Congressional Research Service.
- CASEY, Nicholas (2018): Cables diplomáticos de Estados Unidos sugieren nexos de Álvaro Uribe con narcotraficantes. *The New York Times*, 2018. 05. 25. Forrás: www.nytimes.com/es/2018/05/25/cables-uribe-narcotrafico-colombia/ (Letöltés ideje: 2018. 05. 26.)
- CNMH, Centro Nacional de Memoria Histórica (2013): *¡Basta Ya! Colombia: Memorias de guerra y dignidad. Informe General Grupo de Memoria Histórica*. Forrás: www.centrodememoriahistorica.gov.co (Letöltés ideje: 2018. 03. 05.)

³³⁹ Venezuela – Colombia Relations. *Globalsecurity.org*. Forrás: www.globalsecurity.org/military/world/venezuela/forrel-colombia.htm (Letöltés ideje: 2019. 10. 27.)

³⁴⁰ European External Action Service (2016): *Colombia y la Unión Europea*. Delegación de la Unión Europea en Colombia. Forrás: https://eeas.europa.eu/delegations/colombia_es/1076/Colombia%20y%20la%20Un%C3%B3n%20Europea (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)

- Colombia Reports (2018): *Drug trafficking in Colombia, Fact Sheets*. Forrás: <https://colombiareports.com/drug-trafficking-in-colombia/> (Letöltés ideje: 2018. 04. 10.)
- Departamento Administrativo Nacional De Estadística (2007): *Colombia, una nación multicultural*. Bogotá, DANE.
- El Espectador (2018): *El futuro de los acuerdos de paz según los candidatos presidenciales*. Forrás: <https://colombia2020.elespectador.com/politica/el-futuro-de-los-acuerdos-de-paz-segun-los-candidatos-presidenciales> (Letöltés ideje: 2018. 04. 10.)
- ESCOBAR, Juan Pablo (2018): *Apám, a drogbáró*. Budapest, Trubadúr.
- European External Action Service (2016): *Colombia y la Unión Europea*. Delegación de la Unión Europea en Colombia. Forrás: https://eeas.europa.eu/delegations/colombia_es/1076/Colombia%20y%20la%20Unión%20de%20Europa (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)
- Federación Nacional de Cafeteros de Colombia (2010): *Colombian coffee*. Forrás: www.cafedecolombia.com/particulares/en/el_cafe_de_colombia/ (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)
- Federación Nacional de Cafeteros de Columbia (2018): *Colombian coffee production rises 2% in March*. Forrás: www.federaciondefcafeteros.org/particulares/en/sala_de_prensa/detalle/colombian_coffee_production_rises_2_in_march/ (Letöltés ideje: 2018. 04. 20.)
- FIGUEIRAS FERNÁNDEZ-OJANGUREN, Alfredo (2017): *Ciudades españolas en América*. Madrid, Lacre.
- GARCÍA MÁRQUEZ, Gabriel (2017): *Egy emberrablás története*. SZÉKÁCS Vera ford. Budapest, Magvető.
- HEGEDŰS Barbara (2017): Esély a békére – Kolumbia a békefolyamat tükrében. *Mediterrán Világ*, 41–42. sz. 97–114.
- JANCÓS Katalin (2018): Roma szervezetek Ecuadorban és Kolumbiában. In ANDERLE Ádám szerk.: *A láthatatlan nép: cigányok az Ibériai-félszigeten és Latin-Amerikában*. Szeged, SZTE. 83–97.
- LILÓN, Domingo – DANTAS DE CRUZ, Miguel – SÁNCHEZ ROMÁN, José Antonio – NAGY Marcel – SANTOSNÉ BLASTIK Margit – SEMSEY Viktória – SZILÁGYI Ágnes Judit (2013): *Latin-Amerika 1750–1840*. Budapest, KRE – L'Harmattan.
- McDERMOTT, Jeremy (2013): *The FARC, the Peace Process and the Potential Criminalisation of the Guerrillas*. *Insight Crime*, 16–17. Forrás: www.insightcrime.org/ (Letöltés ideje: 2017. 04. 03.)
- MIROFF, Nick (2017): A side effect of peace in Colombia? A cocaine boom in the U.S. *The Washington Post*, 2017. 05. 07. Forrás: www.washingtonpost.com/world/the_americas/a-side-effect-of-peace-in-colombia-a-cocaine-boom-in-the-us/2017/05/07/6fb5d468-294a-11e7-9081-f5405f56d3e4_story.html?utm_term=.226181da8ac1 (Letöltés ideje: 2018. 04. 10.)
- OECD (2016): *Colombia*. Forrás: <https://atlas.media.mit.edu/es/profile/country/col/> (Letöltés ideje: 2018. 04. 28.)
- OIM (2013): *Perfil migratorio de Colombia 2012*. Bogotá, Organización Internacional para las Migraciones.
- Pew Research Center (2014): *Religion in America*. Forrás: www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/ (Letöltés ideje: 2018. 04. 18.)
- PROBÁLD Ferenc (2005): *Amerika regionális földrajza*. Budapest, Trefort.
- RÓNA Zsuzsa (2013): *Az USA és Kolumbia: a gyenge államiság dilemmái*. Budapest, NKE, kézirat.
- SCHEINRING Endre (2014): Az Egyesült Államok és Kolumbia közös felkelés- és kábítószer-ellenes programjainak tanulságai. *Nemzet és Biztonság*, 7. évf. 4. sz. 104–111. Forrás: www.nemzetes-biztonsag.hu/letoltes.php?letolt=601 (Letöltés ideje: 2017. 10. 10.)
- SERRANO CADENA, Rosso José (2006): *Sakk-matt. A világ elsőszámú rendőre a kolumbiai drogmaffia ellen*. Budapest, Ulpius.

- SKIDMORE, Thomas – SMITH, Peter – GREEN, James (2010): *Modern Latin America*. New York – Oxford, OUP.
- SOLTÉSZ Béla (2011): Latin-Amerika: integrációk túlkínálata. *Fordulat*, 16. évf. 4. sz. 124–143.
- The World Bank. Forrás: <https://data.worldbank.org/country/colombia> (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)
- The World Bank (2018): *Projects and Operations*. Forrás: http://projects.worldbank.org/search?lang=en&searchTerm=&status_exact=Active%5eClosed&prodline_exact=GU%5ePE&countrycode_exact=CO (Letöltés ideje: 2018. 04. 17.)
- Trabajadores del café: los más precarios e informales de la agroindustria colombiana, 2015. *Desde abajo: la otra posición para leer*. 2015. 09. 29. Forrás: www.desdeabajo.info/colombia/item/27314-trabajadores-del-cafelos-los-mas-precarios-e-informales-de-la-agroindustria-colombiana.html (Letöltés ideje: 2018. 04. 15.)
- Uribe y Bush, los grandes ausentes. *Semana*, 2016. 04. 02. Forrás: www.semana.com/nacion/articulo/bush-y-uribe-los-ausentes-en-los-15-anos-del-plan-colombia/459295 (Letöltés ideje: 2018. 04. 04.)
- VALLEJO, Virginia (2017): *Szerettem Pablót, gyűlöltem Escobart*. Budapest, Partvonal.
- Venezuela – Colombia Relations. *Globalsecurity.org*. Forrás: www.globalsecurity.org/military/world/venezuela/forrel-colombia.htm (Letöltés ideje: 2019. 10. 27.)
- WING, David (2014): *Liberal Party, Profiles*. Forrás: <https://colombiareports.com/liberal-party-colombia/> (Letöltés ideje: 2018. 04. 05.)
- World Drug Report*, 2016. New York, UNODC.